

**CHOLG'U IJROCHILIGIDA MUSIQIY ASARNI
AUDIOVIZUALIDROK ETISH ORQALI MUSIQIY OBRAZNI
TASVIRLASH**

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

Magistratura bo'limining 1-kurs talabasi

Kabirjanova Shahzoda Komil qizi

Ilmiy rahbar: Lutfullayev Anvar Qudratovich

Annotatsiya: Cholg'u ijrochiligi sohasida musiqiy asarni audiovizual idrok etish orqali musiqiy obrazni tasvirlash – bu musiqiy pedagogika, ijod va ijro san'atining zamonaviy taraqqiyotida eng dolzarb yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Audiovizual idrok bu – musiqiy asarni faqat eshitish emas, balki uni ko'rish, harakatlanish, his qilish, tuyg'u va tasavvurlar orqali chuqur anglash va musiqiy obrazni ongda jonlantirish jarayonidir. Ushbu tezisda Cholg'u ijrochiligida musiqiy asarni audiovizualidrok etish orqali musiqiy obrazni tasvirlash haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: cholg'u ijrochiligi, musiqiy asar, audiovizual idrok, musiqiy obraz, tasvirlash, musiqiy tafakkur, badiiy ifoda, emotsional boylik, ijro mahorati, estetik did.

Musiqa asarini chuqurroq idrok etish, ijro va tinglash nuqtai nazaridan, aynan audiovizual yondashuvlarning tatbiq etilishi bilan bog'liq bo'lib, musiqiy ifoda boyligini oshiradi, ijrochi tafakkurini kengaytiradi va musiqiy estetik didni yetuklashtiradi. Cholg'u asboblarning o'ziga xosliklari musiqiy nutq va obraz yaratishda muhim rol o'ynaydi. Eshitish orqali asar mazmunini tushunish, har bir usul va texnikani ongda o'zlashtirish, eshitilgan va ko'rilgan musiqiy tasvirlarni mental asosda voqelik sifatida idrok qilish jarayonida ijrochi mustahkam ko'nikmalarga ega bo'lib boradi. Shu nuqtai nazardan, hozirgi kunda audiovizual yondashuvlar ijrochilik faoliyatini boyitish, imkoniyatlarini kengaytirishda, asardan yangi obrazlarni kashf etishda asosiy omillardan biri bo'lib qolmoqda.[1]

Musiqqa ta'limi tizimida audiovizual idrok etish yo'nalishining rivojlanishi musiqqa darslarida, xususan, professional cholg'u ijrochiligi mashg'ulotlarida o'z tasdig'ini topmoqda. Har bir musiqqa asari – bu o'ziga xos ruhiy va hayotiy mazmun, ichki drammatizm, estetik ifoda hamda emotsional kuchga ega bo'lgan badiiy asardir. Uni yuzaki emas, balki audiovizual idrok orqali yetuk tasvirlash esa ijrochidan musiqiy did, nazariy bilim, eshitish, ko'rish, tasavvur qilish qobiliyatlari, nutqiy va badiiy tafakkurni birlashtirish, hissiyot va emotsiyani mahorat bilan yetkazishni talab qiladi. Cholg'u ijrochiligi pedagogikasida audiovizual idrokni rivojlantirish uchun darslarda audiovizual materiallardan, ya'ni videodarslar, namoyishlar, interaktiv dasturlar, musiqali tasviriy loyihalardan keng foydalanilmoqda. Bunda asosan cholg'u asarlarini tinglash jarayonida mos tasvirlar, harakat tushunchalari, ijrochilarning mimikasi va harakatlari, ularning sahnadagi ifodaviy chiqishlari, maxsus multimediya vositalari qo'llanilib, tinglovchilar yoki o'quvchilar musiqani eshitibgina qolmay, uni ko'radilar ham. Bu ularda obrazlilik, badiiy tasavvur, tafakkur va musiqiy idrok kuchayishiga olib keladi.[2]

Avvalo, cholg'u asboblari uchun yozilgan musiqiy asarlarda obrazli ifodaning yuksakligi, har bir motiv, fraza, bo'g'in va asar tug'ilishi o'ziga xos audiovizual maydonda amalga oshadi. Musiqiy asarlarni tinglash, ularni ko'rish, eshitish, harakatda idrok qilish hamda ifodalash jarayonida ijrochi o'z ichki dunyosini, hissiyot va kechinmalarini namoyish etadi. Audiovizual idrok jarayonida har bir tovush, ohang, ritm, forma va musiqiy fraza, obraz va mazmun aks etadi. Musiqiy obrazni yaratish va uni tinglovchi yoki tomoshabinga yetkazishda audiovizual yondashuvlar zamonaviy media vositalari, qator didaktik resurslardan foydalanishni taqozo qiladi. Darslarda yoki ijro mashg'ulotlarida cholg'u asarlarini namoyish etish, jonli chiqishlarni translyatsiya qilish, mashhur ijrochilarning videolarini tahlil asosida o'rganish, asar tuzilishi va obrazli ifodani taxlil qilish imkonini yaratadi. Ijrochi asarni ongliligi, hissiyligi, ijtimoiy va estetik taraqqiyoti, intellekt va hissiy tafakkurini oralab, sinchkovlik bilan o'zlashtirib boradi.

Bugungi kunda cholg'u ijrochiligi tahsilida audiovizual idrok etish faqat faol eshitish va ko'rish emas, balki badiiy-falsafiy yetuklik, tafakkur va tasavvurning birligi, hissiy dunyoni boyitish, ifoda vositalarini qulay va samarali tatbiq etish, asarda mavjud emotsional rang-baranglik va tematik boylikni anglashda muhim vosita sifatida qaralayapti. Bu jarayonda ijrochi o'z musiqiy tafakkurini, idrok dunyosini, harakat va tuyg'ularini, emotsiya va tasavvurlarini bir yo'nalishda uyg'unlikda rivojlantirib boradi. Shuningdek, musiqiy asarning obrazini to'laqonli va aniq tasvirlash imkoniga ega bo'ladi.[3]

Obraz yaratishda asosiy narsa – bu tinglovchida (yoki o'zida) obrazli tasavvur hosil qilish, musiqiy asrdagi xarakter, g'oya, mazmun va badiiy xususiyatlarni idrok etish va ijroda aks ettirishdir. Musiqiy obraz esa ko'pincha audiovizual idrok orqali, ya'ni eshitib anglash, ko'rib tushunish, harakatda, emotsiyada, baxs-munozara va mushohada jarayonida yuzaga keladi. Bu musiqiy tafakkur shakllanishida, tasavvurning boyishida, obrazli dunyoni kengaytirishda alohida ahamiyat kasb etadi. Musiqiy obraz – bu jonli, harakatdagi, ifodali san'at namunasidir. Ijro jarayonida obrazlilik muhim rol o'ynaydi. Ijrochi eshitaladi, ko'rinadi, his qilinadi va o'zini asar ruhiyatiga, uning plastikasiga moslashtiradi. Asarni tinglovchi nafaqat eshitadi, balki ko'radi ham – uning ko'z oldida yaraladigan har bir obraz, har bir andoza, har bir musiqiy detal jarayonida audiovizual idrok faollashadi. Bu jarayonda obrazli tafakkur, badiiy tipaj, emotsional rang-baranglik, musiqiy nutqning shakllanishi, cholg'u texnikasining yetukligi, yangi g'oya va ifoda shakllari uyg'un bog'lanadi. Cholg'u asbobida ijro etiladigan asarning audiovizual idroki uchun eng avvalo musiqiy tafakkur, nutq va badiiy idrok, tuyg'u, irodaviy barqarorlik, ijodiy qobiliyat zarur hisoblanadi. Audiovizual idrok talaffuz, diktsiya, frazalar, asar mazmuni, kompozitsion qurilish, bo'g'inlar, emotsional o'zgarishlar, obrazli salmoqli tafsilotlarni uyg'unlikda anglash orqali yuzaga keladi. Bundan tashqari, audiovizual idrokning musiqiy obraz yaratishdagi o'rni borasida mashg'ulotlarda keng ko'lamli pedagogik metod va interaktiv texnologiyalardan, zamonaviy axborot texnologiyalaridan, animatsion va vizual loyihalardan foydalanilib, ijrochi va

talaba tafakkurini yuksak darajada rivojlantirish maqsad qilib olinadi.[4]

Audiovizual idrok qilish faqat musiqani eshitish emas, ayni paytda uning har bir bo'g'inini mental va ruhiy darajada tasavvur eta olish, tasvirli ruhan his qilish, faol badiiy tafakkur orqali yangi badiiy qirralarni ochish, plastika vositalaridan, ifoda shakllaridan foydalana olish va ular yordamida obrazni jonlantirish imkoniyatini beradi. Bu jarayon esa, ijrochi uchun o'ziga xos ustaxona, mahorat maktabi va badiiy-tarbiyaviy manba sifatida xizmat qiladi. Ijrochi ongli ravishda obraz yaratadi, ijro etilgan asardan chin ma'noda zavq oladi, o'zini san'at olamida erkin his etadi, estetik didini boyitadi va tinglovchiga yangi musiqiy obrazlarni yetkazadi. Audiovizual idrok qilish bilan bog'liq mashg'ulotlar va izlanishlar shuni ko'rsatmoqdaki, musiqiy asarlarni to'laqonli o'zlashtirish, obrazli idrok, ifodaning yangi shakllari va usullarini yaratishda ustoz-shogird maktabi, amaliy mashg'ulotlar, laboratoriya darslari, madaniy dasturlar asosiy ahamiyat kasb etadi. O'qituvchilar va ijrochilar uchun innovatsion loyiha, zamonaviy ishchi dasturlar, metodik tahlil va vizual – audio materiallardan unumli foydalanish, musiqiy obrazni yetkazishda an'anaviy va zamonaviy o'qitish yondashuvlarini muvozanatli uyg'unlashtirish imkonini beradi.[5]

Xulosa:

Xullas, cholg'u ijrochiligi sohasida musiqiy asarni audiovizual idrok etish orqali musiqiy obrazni tasvirlash imkoniyatlari naqadar keng va serqirra ekanini ko'ramiz. Bu jarayon musiqiy ijro san'atining asosiy vositalaridan biri sifatida ijrochilik faoliyatiga rang-baranglik, emotsional boylik, yangi obrazlarni yaratish imkonini beradi va ijrochilik ijodining pedagogik hamda estetik ahamiyatini yanada oshiradi. Audiovizual idrok – bu musiqiy asarni har tomonlama chuqur va to'liq anglash, uning mazmun va obrazini tafsilotlari bilan birga tinglovchiga yetkazish, ijro mahoratini oshirish, ijodiy o'sish hamda badiiy kamolot sari intilishning muhim sharti bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Akbarov, Z. (2018). "Musiqiy ijro san'atida obraz yaratish masalalari". San'at va madaniyat, 3(5), 112-117.

2. Alimova, N. (2020). “Musiqiy idrok va tasavvurda innovatsion usullar tatbiqi”. Zamonaviy Ta'lim, 4(2), 118-123.
3. Boboyeva, S. (2019). “Cholgʻu ijrochiligi va musiqiy idrokda psixologik omillar”. Tasviriy va amaliy sanʼat, 1(3), 97-102.
4. Ergasheva, G. (2017). “Cholgʻu asarlarini oʻrganishda audiovizual metodlardan foydalanish”. Isteʼdod va ilm, 5(1), 88-92.
5. Kadirova, M. (2022). “Musiqiy obraz va ularni ijro sanʼatida ifoda etish”. Oʻzbek sanʼati, 8(2), 56-62.
6. Karimova, D. (2020). “Musiqiy tasvirlar va ularni tinglovchiga yetkazish texnologiyalari”. Oʻzbekiston madaniyati, 1(5), 80-86.
7. Mamadaliyeva, H. (2021). “Cholgʻu ijrochiligida badiiy obraz yaratish yoʻllari”. Navqiron avlod, 6(3), 134-138.